

O'quvchilar bilimida uchraydigan bo'shliqlarni to'ldirish metodikasi

Zaripova Muslima

Maktabgacha, boshlang'ich va maxsus ta'lim kafedrası o'qituvchisi

1. O'qish fanidan 4-sinf o'quvchilari topishmoq, maqol, ertaklarning mualliflarini topishda, o'zbek xalq maqollarini davom ettirishda berilgan asar qahramonlarini va asar mualliflarini topishda, xalq og'zaki ijodi mavzulari boyicha berilgan savollarga javob yoza olmaganlar:

Quyidagilarni tavsiya etiladi:

1. INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH.

Hozirgi kunda ta'lim jarayoniga innovatsion texnologiyalar va interaktiv metodlarni qo'llashga qiziqish tobora keng tus olmoqda. Bunday metodlarni qo'llash ta'lim samaradorligi va ta'sirchanligini oshiradi, o'quvchilarning o'qish motivlarini o'stiradi.

Tushunchalarni tekshirishda o'qituvchi turli interaktiv metodlar ("Bumerang", "Charxpalak", "Aql charxi" va boshqalar) dan foydalanishi mumkin. Masalan, "**CHARXPALAK METODI**". O'quvchilar guruhlariga bo'linib, ularga topshiriqlar yozilgan varaqa tarqatiladi. Masalan: Yuqorida qayd etib o'tilganlar xalq og'zaki ijodining qaysi turiga tegishligini aniqlang.

Maqollar	Ertak	Topishmoq	Maqol	Doston	Tez aytish
Ish ishtaha ochar, dangasa ishdan qochar.					
Zumrad va Qimmat					
Alpomish					
Mehnat mehnatning tagi rohat.					
G'ani g'ildirakni g'izillatib g'ildiratdi.					
Norvoy nonvoy non sotar, nonni novvot deb sotar.					
Vataning tinch, sen tich.					
Hiylagarning jazosi					
Oygul bilan Baxtiyor					

MAQOLLARNING MAZMUNINI O'RGANISHGA OID:

Maqollar	Vatan haqida	Mehnat haqida	Do'stlik haqida	Ustoz haqida	Ilm olish haqida
Ona yurtning omon bo'lsa, rangi roying somon bo'lmas					
Ish ishtaha ochar, dangasa ishdan qochar					
Mehnat mehnatning tagi rohat					
Ustoz otangdek ulug' ulug'					
Ustoz bilimli-shogird ilmli					
Do'stsiz boshim – tuzsiz oshim					

O'quvchilar topshiriqni bajarganlaridan keyin ularning ishlari guruhdagi boshqa o'quvchilarga tarqatildi. Ular tegishli o'zgartishlar kiritganlaridan keyin yana boshqa o'quvchilarga beriladi va shu tarzda o'quvchilarning har birining ishi guruhdagi barcha o'quvchilar qo'lidan o'tadi va oxiri o'ziga qaytadi. Har birlari o'zlari nuqtai nazaridan ishga o'zgartirishlar kiritishlari mumkin. Keyin o'qituvchi to'g'ri javobni ko'rsatadi. Bu usulda o'quvchilar ijodiy fikrlashga, o'z fikrlarini erkin bayon etishga va o'z kamchiliklarini bilish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

“AQL CHARXI” usulida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatlari rivojlanadi, nutq ravonlashadi, tez va to'g'ri javob berish malakasi shakllanadi.

Bu o'yinda ikki yoki uchta o'quvchidan iborat guruhchalar ishtirok etadi. Birinchi o'quvchi mavzuga doir terminlardan birini aytadi. Ikkinchi o'quvchi birinchi o'quvchi aytgan termini qaytaradi va o'zi ham bitta termin aytadi. Uchinchi o'quvchi avvalgi ikkita termini qaytaradi va bitta termin qo'shib aytadi. Yana birinchi o'quvchiga navbat keladi, u ham avvalgi uchta termini qaytaradi va o'zi bitta termin qo'shib aytadi. Qaysi o'quvchi adashib ketsa yoki aytilgan terminlardan qaytarib aytsa o'yindan chiqadi. Shu tariqa o'quvchilar guruhi davom etadi. Bu o'yinni tashkil etishda maqsad aniq bo'lishi va o'quvchilarning qaysi bilim, ko'nikma va malakalarni egallashlariga e'tibor qaratilishi muhim. Masalan: xalq og'zaki ijodi namunalari ayting:

1-o'quvchi: ertak

2- o'quvchi: ertak– doston

3- o'quvchi: ertak– doston– tez aytish

1- o'quvchi: ertak– doston– tez aytish - maqol

2- o'quvchi: ertak– doston– tez aytish – maqol-latifa

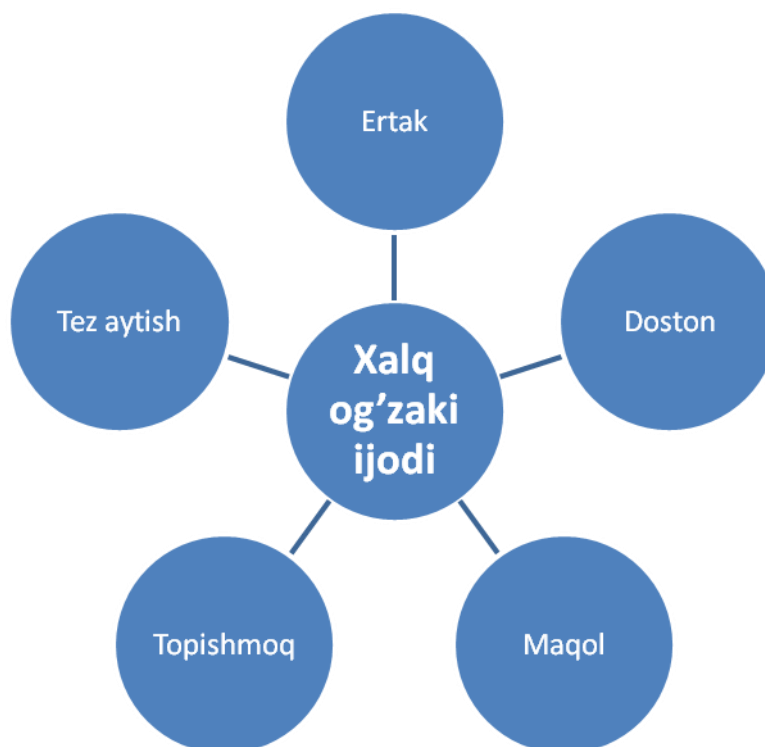
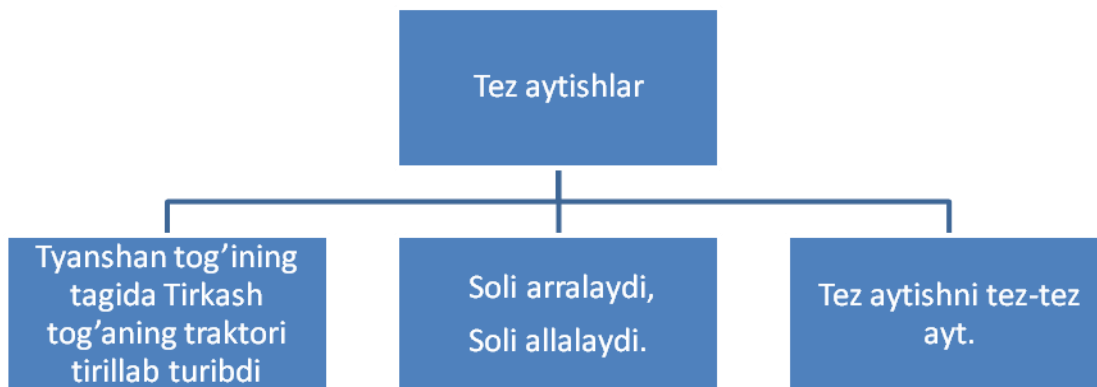
3- o'quvchi: ertak– doston– tez aytish – maqol- latifa - masal.

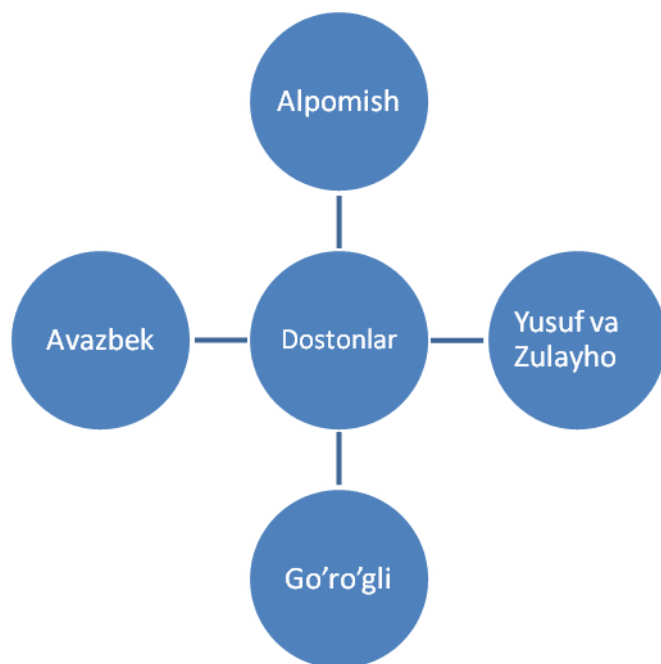
O'quvchi so'zlarni ketma-ket aytishda xatoga yo'l qo'ysa o'yindan chiqadi. Xuddi shu taxlitda maqollardan, ertaklar va dostonlarni o'rganishda foydalanish mumkin. Ayniqsa bu o'yin darslarni umumlashtirish va takrorlash darslarida qo'l keladi.

“TARMOQLAR” METODI (KLASTER)

Fikrlarning tarmoqlanishi – bu metod o'quvchilarni biron-bir mavzuni chuqur o'rganishlariga yordam berib, o'quvchilarni mavzuga taalluqli tushuncha yoki aniq fikrni erkin va ochiq ravishda ketma-ketlik bilan uzviy bog'langan holda tarmoqlashga o'rgatadi.

Bu metod biror mavzuni chuqur o'rganishdan avval o'quvchilarning fikrlash faoliyatini jadallashtirish hamda kengaytirish uchun xizmat qilishi mumkin. Shuningdek, o'tilgan mavzuni mustahkamlash, yaxshi o'zlashtirish, umumlashtirish hamda o'quvchilarni shu mavzu bo'yicha tasavvurlarini chizma shaklida ifodalashga undaydi.

FSMU TEXNOLOGIYASI

Trening haqida tushuncha.

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda, bahs-munozaralar o'tkazishda yoki umumlashtirish darslarida, yoki o'quv rejasi asosida biror bo'lim o'rganib bo'lingach qo'llanishini mumkin. Bu texnologiya o'quvchilarni o'z fikrini himoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalaraga o'tkazishga, ochiq holda bahslashishga, shu bilan bir qatorda o'quvchilarni o'quv jarayonida egallagan bilimlarini tahlil etishga, o'quvchilarning bilimlarini baholashga hamda tinglovchilarni bahslashish madaniyatiga o'rgatishi bilan ahamiyatlidir.

Maqsad.

Ushbu texnologiya o'quvchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa holatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

O'tkazish texnologiyasi.

Ushbu texnologiya bir necha bosqichda o'tkaziladi:

1 – bosqich.

O'qituvchi o'quvchilar bilan birga bahs mavzusini yoki muhokama etilishi kerak bo'lgan muammoni, yoki o'rganilgan bo'limni belgilab oladi;

O'qituvchi o'quv mashg'ulotida avval har bir o'quvchi yakka tartibda ishlashi, keyin esa kichik guruhlarda ish olib borilishi va nihoyat dars oxirida jamoa bo'lib ishlashi haqida o'quvchilarga ma'lumot beradi;

Mashg'ulot davomida har bir o'quvchi o'z fikrini erkin holda, to'liq bayon etishi mumkin ekanligini eslatib o'tiladi;

2 – bosqich.

Har bir o'quvchiga FSMU texnologiyasining 4 bosqichi yozilgan qog'ozlar tarqatiladi:

F – fikringizni bayon eting.

S – fikringizni bayoniga sabab ko'rsating.

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlab misol (dalil) keltiring.

U – fikringizni umumlashtiring.

Har bir o'quvchi yakka tartibda tarqatilgan qog'ozdagi FSMUning 4 bosqichini o'z fikrlarini yozma bayon etgan holda to'ldiradi.

3 – bosqich.

Har bir tinglovchi o‘z qog‘ozlarini to‘ldirib bo‘lgach, o‘qituvchi ularni kichik guruhlariga bo‘linishlarini iltimos qiladi yoki o‘zi turli guruhlariga bo‘lish usullaridan foydalangan holda tinglovchilarni kichik guruhlariga bo‘lib yuboradi;

O‘qituvchi har bir guruhga FSMU texnologiyasining 4 bosqichi yozilgan katta formatdagi qog‘ozlarni tarqatadi;

O‘qituvchi kichik guruhlariga har birlari yozgan qog‘ozlardagi fikr va dallillarni katta formatda umumlashtirilgan holda 4 bosqich bo‘yicha yozishlarini taklif etadi.

4–bosqich.

Kichik guruhlarda avval har bir o‘quvchi o‘zi yozgan har bir bosqichdagi fikrlari bilan guruh a‘zolarini tanishtirib o‘tadi. Guruh a‘zolarining barcha fikrlari o‘rganilgach, kichik guruh a‘zolari ularni umumlashtirishga kirishadi;

Guruh a‘zolari FSMU ning 4 bosqichini har biri bo‘yicha umumlashtirib, uni himoya qilishga tayyorgarlik ko‘radilar;

Fikrlarni umumlashtirish vaqtida har bir o‘quvchi o‘z fikrlarini himoya etishi, isbotlashi mumkin.

5 – bosqich.

Kichik guruhlar umumlashtirilgan fikrlarni himoya qiladilar: guruh vakili har bir bosqichni alohida o‘qiydi, iloji boricha izoh bermagan holda. Ba‘zi bo‘limlarni isbotlashi, ya‘ni guruhning aynan nima uchun shu fikrga kelganini aytib o‘tishi mumkin.

6– bosqich.

O‘qituvchi mashg‘ulotga yakun yasaydi, bildirilgan fikrlarga o‘z munosabatini bildiradi;

Quyidagi savollar bilan o‘quvchilarga murojaat qiladi:

- ushbu mashg‘ulot yordamida nimalarni bilib oldingiz va nimalarga o‘rgandingiz?

- ushbu texnologiyani o‘quv jarayonida qo‘llanishi qanday samara berdi?

Tarqatma materialining taxminiy nusxasi.

FSMU TEXNOLOGIYASI

(F) – Fikringizni bayon eting.

(S) – Fikringiz bayoniga biror sabab ko‘rsating.

(M) - ko‘rsatgan sababingizni isbotlab misol (dalil) keltiring.

(U) - fikringizni umumlashtiring.

F: Xalq og‘zaki ijodining bola tarbiyasida o‘rni juda muhim.

S: Xalq og‘zaki ijodi orqali o‘quvchilarni ma‘naviy axloqiy, jismoniy tarbiyalaymiz.

M: ertak - bola nutqini o‘stiradi, hayot bilan tanishtiradi, maqol –bolani hayotga yo‘llaydi, yaxshi va yomonning farqiga borishga o‘rgatadi.

U: Bola tarbiyasida xalq og‘zaki ijodining barcha turidan o‘z o‘rnida samarali foydalanish shart.

DUMALOQ STOL METODI

Topshiriq yozib qo‘yilgan qog‘oz varag‘i davra bo‘ylab o‘tkaziladi. Har bir o‘quvchi o‘zining javob variantini yozib qo‘yadi va varaqni boshqa o‘quvchiga uzatadi. Hamma o‘quvchilar o‘z javoblarini yozib qo‘yishadi, keyin muhokama bo‘ladi: noto‘g‘ri javoblar o‘chiriladi, to‘g‘ri javoblarning soniga qarab o‘quvchining bilimlariga baho beriladi. Bu metodni faqat yozma shaklda emas, balki og‘zaki shaklda ham qo‘llash mumkin.

Berilishi mumkin bo'lgan topshiriqlarga misollar:

- xalq og'zaki ijodi haqida ayting.
- Maqollardan ayting.
- Tez aytishning ahamiyatini gapirib bering.
- Qanday dostonlarni bilasiz?
- Ertaklar qahramonlaridan ayting va bu qahramonlar qaysi ertakdan olingan?
- Latifalar ayting va ularning mazmunini tushuntiring.

Shuni esda tutish kerakki, yaxshi qo'yilgan savol, bu – javobning yarmisini o'ziga jo qilgan savoldir.

2. TEST METODI

XALQ OG'ZAKI IJODI NAMUNALARINI O'RGANISHGA OID:

1. Xalq og'zaki ijodi namunalari berilgan qatorni aniqlang.
 - a. maqol, ertak
 - b. doston, latifalar
 - c. tez aytish, masal
 - d. barcha javoblar to'g'ri.
2. "Alpomish" ... xalq og'zaki ijodining qaysi turiga mansubligini belgilang.
 - a. maqol
 - b. doston
 - c. ertak
 - d. masal
3. Ertak nomlarini keltirilgan qatorni belgilang.
 - a. "Donishmand yigit"
 - b. "Go'ro'gli"
 - c. Mehnat qilib topganing, asal qilib totganing.
 - d. O'zi tanho yagonadir,
Tabiatga chin onadir.
4. Topishmoq keltirilgan qatorni belgilang.
 - a. "Donishmand yigit"
 - b. "Go'ro'gli"
 - c. Mehnat qilib topganing, asal qilib totganing.
 - d. O'zi tanho yagonadir,
Tabiatga chin onadir.
5. Mehnat keltirilgan qatorni belgilang.
 - a. "Donishmand yigit"
 - b. "Go'ro'gli"
 - c. Mehnat qilib topganing, asal qilib totganing.
 - d. O'zi tanho yagonadir,
Tabiatga chin onadir.
6. Doston nomi keltirilgan keltirilgan qatorni belgilang.
 - a. "Donishmand yigit"
 - b. "Go'ro'gli"
 - c. Mehnat qilib topganing, asal qilib totganing.
 - d. O'zi tanho yagonadir,
Tabiatga chin onadir.
7. Maqol nima?
Maqol ta'rifni davom ettiring.

- a) kichik hajmda bo'lib, pand-nasihat mazmunini ifodalaydi.
 - b) she'riy tartibda yozilgan bo'ladi.
 - c) kichik hajviy hikoY.
 - d) topqirlik oyini.
8. O'zimizda qator soqchi, Ko'zimizga qarab boqchi?
Topishmoqning javobini toping.
- a. Kiprik
 - b. Qosh
 - c. Qo'l
 - d. Soch
9. Mehnatsevarlik ulug'langan maqolni belgilang.
- a. Mehnat qilib topganing, qandu asal totganing.
 - b. Do'st kulfatda bilinar.
 - c. Vatanning tinch-sen tinch
 - d. Yurt qo'risang o'zarsan, qo'rimsang, to'zarsan.
10. Topishmoqning javobini belgilang: ikki og'ayni bir-birini ko'rmaydi.
- a. qosh
 - b. Ko'z
 - c. Kiprik
 - d. lab
11. Yuk ko'tarar burnida,
Uy qurish bor boynida. Topishmoqning javobi toping.
- a. Kamaz
 - b. Kran
 - c. Damas
 - d. Suv tashiydigan mashina
12. Topishmoqning javobini belgilang: Ikki yaproq bir tanda, kezar gulzor chamanda.
- a. ko'rshapalak
 - b. qaldirg'och
 - c. kapalak
 - d. pashsha
13. Do'st haqidagi maqolni belgilang.
- a. Mehnat qilib topganing, qandu asal totganing.
 - b. Do'st kulfatda bilinar.**
 - c. Vatanning tinch-sen tinch
 - d. Yurt qo'risang o'zarsan, qo'rimsang, to'zarsan.
14. Topishmoqning javobini belgilang:
Cho'zilib yotar narvon, Undan o'tar uy-karvon.
- a. avtobus
 - b. samolyot
 - c. Poyezd
 - d. raketa
15. Tez aytish berilgan qatorni belgilang.
- a. Mehnat – mehnatning tagi rohat
 - b. G'ani g'ildirakni g'izillatib g'ildiratdi.
 - c. Bir parcha patir, olamga tatir.
 - d. Xitoydan borib bo'lsa ham ilm egallanglar.

16. Maqol berilgan qatorni belgilang.

- a. Mehnat – mehnatning tagi rohat
- b. G'ani g'ildirakni g'izillatib g'ildiratdi.
- c. Bir parcha patir, olamga tatir.
- d. Xitoydan borib bo'lsa ham ilm egallanglar.

17. Topishmoq berilgan qatorni belgilang.

- a. Mehnat – mehnatning tagi rohat
- b. G'ani g'ildirakni g'izillatib g'ildiratdi.
- c. Bir parcha patir, olamga tatir.
- d. Xitoydan borib bo'lsa ham ilm egallanglar.